

ROTTERDAM

Veszedelemes mobilok

SZALKAI RÉKA

SÁMÁNÖZVEGYEK, SZERELEMVÉTKESEK, NETSZÁLLOTTAK, S KÖZÖSSÉGI TAKARÍTÓK, VALAMINT SZÜRREALISTA ROVAROK ÉS EGY VÉGZETES TELEFONHÍVÁS: ROTTERDAMBAN SOHASEM UNATKOZUNK.

Az ember nemzetközi filmes körökben egyre gyakrabban hallhatja azt a megnevezést: ez olyan Rotterdam-ba illő volt. De mit is jelent ez? Újító. Társadalom-kritikus. Politikus. Idealista. Az európai vezértrióból (Cannes, Venece, Berlin) talán az utóbbi fesztivál állítható párhuzamba vele. Az idejei, 2018-as Rotterdami Nemzetközi Filmfesztivál terméséből is ennek megfelelően válogattunk, természetesen nem megfelelkezve az esemény fő megmérettetésének számító, úgynevezett Tigris-filmek versenyről sem.

A fesztivál fődíjának számító Tigris-díjat, melyet 2016 óta már csak egyetlen film visz haza (korábban három győztes volt), idén sem európai, vagy éppen amerikai, hanem egy, az ázsiai földrészről származó alkotás nyerte el. A „szóló-nyertesek” sorában Irán és India után Kína is büszkélkedhet egy Tigris-fejvel: amely most már 40 000 eurót jelent, hiszen nem kell megosztani az összeget másik két alkotással. Cai Cheng-jie *A megözvegyült boszorkány* (*Xiao gua fu cheng xian ji*) című filmje kiváló példa Kína egyik újdonsült törekvésére, miszerint az európai művészfilmek hagyományokat saját filmgyártásukba is szeretnék átültetni, némi társadalomkritikával átítatva, úgy, hogy az politikailag is vállalható legyen. Ennek, ahogy az a magyar filmtörténetből is ismeretes, egyik legalkalmasabb műfaja, a szatíra. Igaz, jelen film nem politikai farce, inkább a nemcsak anyagi, hanem erkölcsi és szellemi javakban is szűkölködő kínai vidék életét bemutató sötét (tragi)komédia. Er-hao, a film főhősnője, immáron harmadszorra özvegyül meg, amikor a férjével együtt működtetett tűzijátékgyár felrobban. A balesetet egyedül ő éli

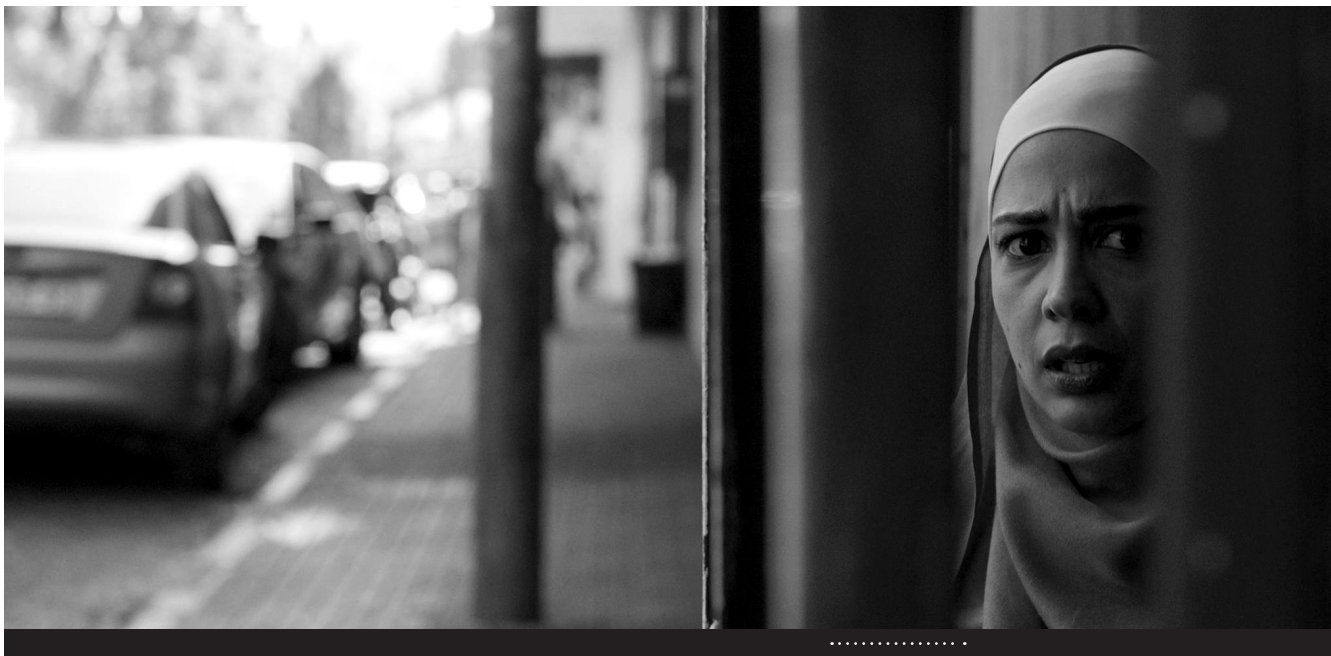
túl, férje családja ápolja úgy, hogy még félig kómában van, amikor saját sógora megerőszkolja. Így amikor felépül, Er-haónak nincsen otthon maradása: önmagát és az élet értelmét keresve útnak indul a kínai prérin, a leghidegebb telektelén. Természetfeletti erőt fedez fel magában, s hamarosan sámánként tisztelik a körülötte levők. Er-hao mágikus ereje sem elég azonban a szegény vidékiek kicsinyességének, irigységének vagy éppen opportunizmusának a leküzdéséhez, minden jóakarata és jócselekedete disznók elé vetett gyöngy marad. Ezt a saját honfitársaira nézve igencsak kemény ítéletet Cheng-jie izlésesen adagolt, olykor szatírába forduló íróniával és gyönyörűen megkomponált, mesterien felvett képekkel hirdeti ki alkotásában – talán nem véletlen, hogy Jiao Feng, a film operatőre egyben az egyik producer is.

A Tigris-zsúritól a forgatókönyvért külön elismerő oklevelet kapott a *Sarah és Szalim viszonya* (*The Reports on Sarah and Saleem*) írója, Rami Alayan – a rendező, Muayad Alayan testvére. Két házasságtörő szenvedélyes szerelme napjaink Jeruzsálemében, mely mind az izraeli, mind a palesztin hatóságok figyelmét felkelti: így lesz a szexuális hormonok bizsergéséből nemzetbiztonsági ügy, mely nemcsak a film főszereplőinek – zsidó asszony, palesztin férfi –, de a családjaik sorsára is rányomja a bélyegét. Drámai történetek és cselekedetek szövik át a film szűzséjét, melyek sodrásában a szereplők olykor antik görög tragédiák hőseire emlékeztetnek minket, s talán pont emiatt nem tudnak hozánk igazán közel kerülni. (Ez legfőképpen talán Szalim feleségének, Bisannak a karakterére igaz.) Mindemellett a

film hatalmas eredménye, hogy számos izraeli színész szerepet vállalt egy palesztin-mexikói-német-holland koprodukción, mely ugyanakkor izraeli pénz nélkül készült el, s bár a történet maga pont azt a szomorú tényrt erősíti, hogy az átjárás izraeliek és palesztinok között még egy és ugyanazon városban is szinte lehetetlen, a filmgyártás területén mégis van remény.

Ha újítás, akkor a fesztivál közönségdíját és az ifjúsági zsűri nagydíját is elnyerő dán filmről, *A bűnről* (*Den skyldige*) mindenképpen szólnunk kell. Az alkotás egy végtelenül izgalmas kamaradráma: egy helyszínen (rendőrség valahol Dániában), egy főszereplővel (Asger Holm őrnagy szerepében Jakob Cedergren) eljátszott történet, amely a nagyszerű forgatókönyvnek és a meglepő fordulatoknak köszönhetően egy pillanatra sem engedi, hogy a néző figyelme ellankadjon. Holmot egy bírósági ügy miatt utcai járőrségből telefonos ügyfélszolgálatra „fokozták le”, lassan vége a műszakjának, s már alig várja, hogy végezzon, hiszen másnap lesz a tárgyalása. És ekkor telefonál egy fiatal nő, akit állítása szerint elraboltak. Holm úgy dönt, nem bízta se a véletlenre, se a kollégáira az ügyet: nem megy haza, míg meg nem oldja azt. Egy helyszínes s szereplős kamaradrámát láttunk már számosat, sőt, olyat is, ahol egy telefonhívásra épül az egész történet (gondoljunk csak Jean Cocteau *Emberi hangjának* filmes feldolgozásaira, Anna Magnanival, Ingrid Bergmannal vagy éppen Sophia Lorennel a főszerepben.) A csupán első filmes rendezőnek, Gustav Möllernek azonban legnagyobb újítása nem is ebben van, hanem ahogy a főszereplő szempontjából alakítja a nézői percepciót, és így mi sem járunk soha előbbre, még egy lépéssel sem a film történetében, mint maga Holm. Szinte percenként más és más helyzettel szembesülünk, a suspense és az ügyes információ-adagolás segítségével a film egy pillanatra sem lesz érdektelen, végig izgalomban tartja a nézőt és figyelmünk teljes összpontosítására készlet minket. Meglepetés meglepetést követ, míg közben Holm saját emberi tragédiájára is egyre inkább fény derül.

Ha pedig politika, akkor az ideje holland fesztivál legerősebb állásfoglalásának vélhetően a szociális média és okostelefon-generáció kritikája tekinthető. A

Tigris-filmek közül erre legjobb példa a holland *Megszállottak* (*Possessed*) volt, egy a mezőnyből amúgy igencsak kilógó mozgóképes meditáció: esszéfilm. Rob Schröder honfitársaival, a Metahaven elnevezésű amszterdami művészcsoporthal együtt olyan filmes kollázszt alkotott, melynek már első két képe is rengeteget elárul a film lényegi mondanivalójáról. Elégett okostelefonokra a lebombázott Aleppó felvételeit vágják: még a technika legfejlettebb vívmányai sem élnek túl a pusztítást, megérdemlik, hogy velünk haljanak, vagy hogy éppen mi haljunk velük? Az okostelefon mára szinte az emberi szervezet része lett, vagy fordítva? Egy könyörtelen bariton narrátorhang folyamatosan tájékoztatja a nézőt arról, mit is gondoljon a fentebbi kérdésekről, és kijelenti, ha valaki nincs rajta a Facebookon, az el is felejtheti a társasági életet. A film egyetlen színész által játszott karaktere egy megszállott lány (Olivia Lonsdale), aki már majdnem, hogy az ágyból sem tud felkelni, annyira eluralkodott rajta az internetes addikció. Mindennek érdekes ellentéte, amikor teljesen hagyományos interjú-formátumban angol akadémikusok fejtik ki tudományos nézetüket a témáról – a film azonban sajnos így sem tud túl sokat hozzátenni azokhoz a sablon-igazságokhoz, amelyekkel a profit-hajhász Facebook- és internet-ellenes média van tele.

Ennél sokkal elemibb hatást ér el a német Hans Block és Moritz

Riesewieck dokumentumfilmje, *A takarítók* (*The Cleaners*), melynek főszereplői netes otthonokban „porszívóznak”: a Facebookról szedik le a Zuckerberg vállalatának nem tetsző tartalmakat, a cég szigorú instrukcióinak megfelelően. Egy manilai toronyház egyik felső emeletén, teljes titoktartás mellett dolgoznak azok a fülöp-szigeteki fiatalok, az úgy nevezett „tartalom-moderátorok”, akik az átlagnál egy kicsit magasabb fizetés fejében képesek nap, mint nap lefejezések, kibelezések képeit, vagy éppen gyerekpornó-videókat nézni, hogy azoktól minél gyorsabban megszabadíthassák a világ legnagyobb közösségi média-platformját. Ez nemcsak cél, hanem tényleg a tőlük várt, viszont a tiltólistán politikai tartalmak is szerepelnek, ami adott esetben a szatírák is érintheti: egy amerikai festőművész teljes oldalát letörölték – az illető tudta nélkül –, amikor egyik posztként feltette az internetre Donald Trumpot igencsak kis nemi szervvel ábrázoló alkotását. Ami pedig magukat a „takarítókat” illeti, a filmben megnyilatkozó fiatalok közül többen mind lelkiileg, mind idegileg nagyon megszenvedték nem mindennapi munkahelyüket, mára már egyikük sem dolgozik ott. Egyikük azért nem, mert egyszer csak úgy gondolta, készít ő is egy videót, melyet azon nyomban le is törölhetnek: élő

Muayad Alayan:
Sarah és Szalim viszonya
(Rami Alayan)

közvetítésben akasztotta fel magát. A dolog iróniája, hogy azóta az alkotók otthonában, Berlinben is nyitottak egy ilyen „takarító tevékenység” végző irodát. A Facebook pedig a filmre mind a mai napig, a rendezők többszörös megkeresése ellenére sem reagált.

Az újítások és politikai kinyilatkoztatások mellett az idejű Rotterdami Filmfesztiválon is számos olyan kincs lehetett találni, melyek felsorolásához több oldal sem lenne elég. Egyik legkiválóbb példa erre egy világpremier: a cseh szürrealizmus legjelentősebb alakjától, Jan Švankmajertől a *Rovar* (*Hmyz*). A filmben a rendező, tőle jól ismert módon, animáció és élő karakterek keverésével egy 1920-as, mára szinte feledésbe merült Čapek-drámát elevenít fel, melyben a rovarok olyan emberi jellemvonásokat kapnak, mint féltékenység, önzés vagy éppen mohóság. A darabot amatőr színjátszók próbálják: akik gyarlóságaikban éppoly komikusak, mint az általuk játszott figurák. A nyolcvanhárom éves mester elkísérte Rotterdamba a filmjét: melytől valljuk be, nem lett a művész legmeghatározóbb műve, inkább talán a legszemélyesebb: Švankmajer a *Rovar*-ban, egyfajta narrátorként, többször is megjelenik; és szavaiból érezni lehet, valószerűleg élete utolsó filmjének szánta ezt az alkotást.